

Huvudman

GÄLLIVARE KOMMUN
post@gallivare.se

Beslut

Datum 2025-01-21
Dnr SI 2024:8109
Sida 1 (21)

Ärendet

Tillsyn av förskoleklass och grundskola vid Hakkas Centralskola i Gällivare kommun.

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Gällivare kommun att senast den **25 augusti 2025** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande undervisningen på lågstadiet, extra studietid, modersmålsundervisning, garantin för tidiga stödinsatser, arbetet med trygghet och kränkande behandling samt frånvaro. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Gällivare kommun inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Gällivare kommun ska vidta följande åtgärder

Undervisningen på lågstadiet

1. Se till att rektorn följer upp undervisningen på lågstadiet och analyserar vilka hinder som finns för att eleverna ska ges en strukturerad undervisning, ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd samt den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande för att de ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. En redogörelse för uppföljningen och analysen ska ges in i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (2 kap. 34 § skollagen, 3 kap. 2 § skollagen, 5 kap. 2 § skolförordningen [2011:185], förordning [SKOLFS 2010:37] om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet [nedan Lgr 22], avsnitt 2.8 Rektorns ansvar).
2. Se till att rektorn utifrån uppföljningen och analysen (p. 1) beslutar om åtgärder som ska vidtas för att undanröja dessa hinder. Inkom med en redogörelse av beslutade och genomförda åtgärder i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (2

kap. 34 § skollagen, 3 kap. 2 § skollagen, 5 kap. 2 § skolförordningen, Lgr 22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar).

Extra studietid

3. Se till att eleverna i årskurs 4–9 erbjudas att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid. Erbjudandet ska omfatta minst två timmar per vecka och undervisningen ska anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen. Av huvudmannens redovisning ska det framgå när och hur den extra studietiden erbjuds och anordnas samt på vilket det möjliggjorts för elever som är i behov av skolskjuts att delta i den extra studietiden (10 kap. 5 a § skollagen).

Modersmålsundervisning

4. Se till att erbjuda elever modersmålsundervisning. I detta ingår att informera elever och vårdnadshavare om rätten till denna och hur modersmålsundervisningen anordnas på skolan. En beskrivning över hur elever och vårdnadshavare informerats om rätten till modersmålsundervisning ska ges in i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (10 kap. 7 § skollagen och Lgr 22, avsnitt 1 Rättigheter och skyldigheter).
5. Se till att anordna modersmålsundervisning för de elever som har rätt till det, under förutsättning att minst fem elever i kommunen önskar sådan undervisning i språket och det finns en lämplig lärare. Begränsningen avseende att det måste finnas minst fem elever för att huvudmannen ska vara skyldig att anordna undervisning i modersmålet gäller inte de nationella minoritetsspråken. Inkom med en redogörelse över hur modersmålsundervisningen har anordnats på skolan i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (5 kap. 8 och 10 §§ samt 9 kap. 6 § skolförordningen).

Garantin för tidiga stödinsatser

6. Se till att lärarna använder samtliga delar av Skolverkets kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och matematiskt tänkande under höstterminen de år eleverna går i förskoleklass. Av huvudmannens redovisning ska framgå hur lärarna planerat att genomföra kartläggningsmaterialen under höstterminen 2025 (8 kap. 2 och 3 §§ skolförordningen, 2–5 §§ Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2019:16] om obligatoriska nationella

kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande i förskoleklass).

7. Se till att lärarna använder Skolverkets nationella bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling samt taluppfattning vid avstämningsstillfällena under både höstterminen och vårterminen det år eleverna går i årskurs 1. Av huvudmannens redovisning ska framgå hur lärarna genomfört bedömningsstöden under vårterminen 2025 samt hur lärarna planerar att genomföra bedömningsstöden under höstterminen 2025 (9 kap. 22 b och c §§ skolförordningen, 2–4 §§ Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2016:66] om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan).

Arbetet med trygghet och kränkande behandling

8. Se till att rektorn följer upp elevernas trygghet i skolmiljön, analyserar vilka hinder som finns för att eleverna ska vara trygga samt utifrån uppföljningen och analysen beslutar om åtgärder som ska vidtas för att undanröja dessa hinder. Inkom med en redogörelse för uppföljningen, analysen och beslutade åtgärder i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (5 kap. 3 § skollagen och Lgr 22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar).
9. Huvudmannen ska följa upp och analysera de förutsättningar och behov som skolenheten har när det gäller att bedriva ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet. Med förutsättningar avses här personella och ekonomiska resurser samt personalens kompetens. Huvudmannen ska utifrån uppföljningen och analysen bedöma om skolenheten har de förutsättningar som behövs för att genomföra sitt uppdrag när det gäller trygghet. Inkom med en redogörelse för huvudmannens uppföljning, analys och bedömning i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (5 kap. 3 § andra stycket och 2 kap. 8 skollagen).
10. Inkom med en redogörelse för de åtgärder som har genomförts vid skolenheten i det förebyggande arbetet för att skapa trygghet under vårterminen 2025 i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (5 kap. 3 § andra stycket skollagen).
11. Se till att alla lärare och annan personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten, anmäler detta till rektorn.

Huvudmannen ska dokumentera skriftligt hur många anmälningar som kommit in under perioden den 21 januari 2025 – 18 augusti 2025. Denna dokumentation ska ges in till Skolinspektionen i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (6 kap. 10 § skollagen).

12. Se till att rektorn under medverkan av eleverna, vid minst ett tillfälle under vårterminen 2025 följer upp hur skolenhetens ordningsregler följs och då även analyserar orsakerna till uppföljningens resultat. Huvudmannen ska inkomma med en redogörelse över hur uppföljningen gått till, resultatet av analysen samt de eventuella åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas med anledning av vad som framkommit (5 kap. 5 § skollagen).

Frånvaro

13. Rektorn ska se till att det startas utredning om en elevs frånvaro om eleven bedöms ha upprepad eller längre frånvaro. Detta gäller inte om en utredning är uppenbart obehövlig. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Rektorn ska dokumentera de elever som bedöms ha upprepad eller längre frånvaro samt när utredningar inletts och, i förekommande fall, slutförts för respektive elev under perioden den 21 januari 2025 till och med den 18 augusti 2025. Denna dokumentation ska ges in till Skolinspektionen i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (7 kap. 19 a § skollagen).
14. Se till att, när en elevs frånvaro har utretts, vidta åtgärder för att eleven ska öka sin närvaro och fullgöra sin skolgång. Åtgärderna ska ha sin utgångspunkt i den utredning om frånvaro som genomförts. De åtgärder som vidtas ska dokumenteras och en sammanställning över åtgärder som vidtagits för respektive elev samt i förekommande fall för hela elevgrupper ska ges in till Skolinspektionen i samband med huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder (7 kap. 19 a och 22 §§ skollagen).

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (dnr 2024:8109) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen inledde höstterminen 2024 en planerad kvalitetsgranskning av Hakkas Centralskola, Gällivare kommun. I samband med Skolinspektionens besök på skolan framkom uppgifter om eventuella missförhållanden vilket föranledde myndigheten att inleda en riktad tillsyn av skolan.

I tillsynen har Skolinspektionen kontrollerat om verksamheten vid Hakkas Centralskola följer gällande bestämmelser om undervisningen på lågstadiet, extra studietid, modersmålsundervisning, garantin för tidiga stödinsatser, arbetet med trygghet och kränkande behandling samt frånvaro.

Tillsynen har genomförts genom intervjuer med elever, lärare, personal i elevhälsan och rektorn samt lektionsobservationer mellan den 16 oktober 2024 och 8 november 2024. Som en del av tillsynen har även dokumentation granskats, bland annat frånvarorapporter, resultat på nationella prov, kränkingsanmälningar och kränkingsutredningar samt skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling. Huvudmannen har yttrat sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i utredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen). Vidare ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas om det framkommer att det finns brister i verksamheten (4 kap. 7 § skollagen).

Föreläggande

Undervisning i årskurs 1–3

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av inkommen dokumentation och av intervjuer med lärarna och rektorn framgår att undervisningsgrupperna i lågstadiet består av två klasser, sex elever i förskoleklass till årskurs 1 och tretton elever i årskurs 2 till 3. Två lärare ansvarar för stora delar av undervisningen i årskurs 1–3. En av dessa lärare saknar legitimation medan den andra är fritidspedagog med behörighet att undervisa i idrott och hälsa. Ingen lärare som undervisar eleverna är behörig att undervisa i ämnena svenska, engelska eller matematik.

Lärarna på skolan och rektorn uppger samstämigt att eleverna på skolan har låga kunskapsresultat. Rektorn berättar att majoriteten av eleverna i årskurs 1 och 2 uppvisat indikation på att inte nå kommande kriterier för bedömning i svenska eller matematik. Av huvudmannens utvärdering av skolans resultat läsåret 2023/2024 framgår att hälften av eleverna i årskurs 3 inte uppnått kravnivån i ett eller flera delprov i svenska eller matematik.

Lärarna berättar att de inte vet vem som kontrollerar att eleverna i undervisningen får ta del av allt centralt innehåll. En lärare berättar att det ska finnas ett dokument över vilka kunskaper eleverna ska få med sig över stadierna, men att det förmodligen inte jobbas så aktivt med dokumentet på skolan. Lärarna uppger att det på skolan inte diskuteras tillräckligt om den övergripande strukturen för undervisningens innehåll över stadierna med tanke på att det finns många lärare som saknar lärarutbildning och att eleverna undervisas i åldersblandade klasser. Lärarna berättar vidare att de har svårigheter att strukturera upp undervisningen så att innehållet anpassas utefter lektionstiden, samtidigt som det inte finns någon gemensam lektionsstruktur på skolan.

Rektorn säger sig ha begränsad insyn i undervisningen på lågstadiet i jämförelse med de andra stadierna men säger att det finns mycket arbete att göra vad gäller hur undervisningen struktureras när det gäller lektionsinledningar, sammanhang i genomgångar, logiskt flöde i uppgifterna och avslut.

Vid Skolinspektionens fyra lektionsobservationer på lågstadiet observerades att samtliga lektioner avslutas mellan 25 och 50 minuter innan utsatt tid, ibland genom att elever succesivt går ut ur klassrummet i samband med fruktstund och andra gånger på lärarens initiativ. Lärarna

berättar att eleverna i lågstadiet oftast har fruktstund under förmiddagslektionerna och att det efter fruktstunden varierar huruvida eleverna jobbar vidare eller inte.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att undervisningen i årskurs 1–3 primärt består av att eleverna, med hjälp av arbets- och läseböcker, på egen hand ska läsa sig till olika arbetsuppgifter och sedan genomföra dessa. En av de ansvariga lärarna uppger samtidigt att väldigt få elever klarar av att läsa och förstå uppgifterna på egen hand och att vissa elever ber om hjälp hela tiden medan andra elever som behöver hjälp aldrig frågar. Skolinspektionens observationer av undervisningen i lågstadiet bekräftar detta. Vid besöket på skolan observeras lektioner där flera elever har svårt att självständigt arbeta med läsebok och arbetsbok under lektionspassen. Flera elever står på kö till läraren för att be om hjälp medan andra elever går runt i klassrummet, lämnar klassrummet eller pratar med andra elever. Ansvarig lärare berättar för Skolinspektionen att det brukar vara så på lektionerna.

Lärarna i lågstadiet uppger att de inte har de förutsättningar som krävs för att hjälpa alla elever att komma i gång med skolarbetet under lektionen och att de inte kan ge eleverna tillräckligt aktivt lärarstöd så att de når målen. Lärarna berättar att de får använda mycket av sin tid till att lösa konflikter som följer med in i klassrummet från rasten och att klasserna består av elever som ligger på olika kunskapsnivåer vilket gör det svårt för lärarna att möta elevernas olika behov. Lärarna uppger vidare att de har flera elever som riskerar att inte nå kriterierna för bedömning i årskurs 3, på grund av för lite lärarstöd.

Rektorn uppger att lärarna inte har de förutsättningar som krävs i form av utbildning, erfarenhet och resurser för att kunna ge eleverna den ledning och stimulans som de behöver för att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Eleverna ges inte en strukturerad undervisning och ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att de ska kunna nå målen med utbildningen.

Rättslig reglering

Alla elever i samtliga skolformer ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt uppfyller de betygskriterier som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling (3 kap. 2 § skollagen).

I förarbeten anges att regleringen självfallet inte innebär att huvudmannen kan nöja sig med att en elev når den lägsta godtagbara kunskapsnivån. Syftet är att markera att ambitionen måste vara högre än så. Andra

meningen markerar särskilt att tillgängliga resurser inte bara kan riktas mot de svagaste eleverna, utan att även de elever som har lättare att nå utbildningens mål har rätt till ledning och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt (prop. 2009/10:165, s. 662).

Huvudmannen ska se till att personalen som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för enligt denna lag ges möjligheter till kompetensutveckling. Huvudmannen ska se till att all personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för enligt denna lag har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).

Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna ska uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen (5 kap. 2 § Skolförordningen).

Undervisning ska bedrivas under ledning av lärare. Lärare ansvarar för den undervisning som han eller hon bedriver och endast den som har legitimation som lärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen, om inte någon av skollagens undantag är tillämpliga (1 kap. 3 §, 2 kap. 13, 15 och 18 §§ skollagen).

Bestämmelsen om vem som ansvarar för undervisningen innebär att den som är legitimerad lärare också är den som ska ansvara för den undervisning han eller hon bedriver. När det gäller övriga lärare som bedriver undervisning, trots att de inte är legitimerade, har dessa självfallet ett ansvar för att bedriva en så bra undervisning som möjligt, men det är rektorn som ytterst bär ansvaret (prop. 2010/11:20 s. 27 f).

Rektorn har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever erbjuds strukturerad undervisning under lärares ledning, att undervisningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans samt den hjälp de behöver, samt att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen (Lgr 22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar inledningsvis att eleverna i lågstadiet på Hakkas Centralskola har låga kunskapsresultat och att undervisningen till stor del bedrivs av lärare utan legitimation och behörighet.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i lågstadiet inte uppfyller författningarnas krav vad gäller att eleverna ska ges en strukturerad undervisning, ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd samt den ledning och

stimulans som de behöver i sitt lärande. Utredningen visar att undervisningen i lågstadiet genomförs på ett sådant sätt att eleverna i stor utsträckning lämnas att på egen hand läsa sig till arbetsuppgifter och genomföra dessa självständigt under hela lektioner, trots att endast ett fåtal elever klarar av detta. Via intervjuer och observationer framgår att lärarna inte förmår hjälpa alla elever att komma i gång med skolarbetet under lektionstiden. Flera elever blir sittande utan att komma i gång medan andra elever i stället rör sig runt i klassrummet, pratar med andra elever eller lämnar klassrummet. Av utredningen framgår vidare att lärarna i lågstadiet har svårt att strukturera undervisningen så att innehållet anpassas efter tidsramarna. Flertalet lektioner avslutas före utsatt tid vilket innebär att eleverna går minste om undervisningstid.

Både lärarna i lågstadiet och rektorn uppger att lärarna saknar de förutsättningar som krävs i form av utbildning, erfarenhet och resurser för att få alla elever att nå så långt som möjligt. Rektorn uppger därtill att hen har begränsad insyn i undervisningen på lågstadiet. Trots att flera lärare saknar utbildning och uttrycker en osäkerhet kring undervisningen bland annat vad gäller huruvida eleverna får ta del av allt centralt innehåll, förekommer begränsade skolgemensamma diskussioner och en svag uppföljning av rektorn kring undervisningens innehåll och genomförande.

Rektorn har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. I detta ingår att rektorn måste försäkra sig om att lärarnas planering och genomförande sker med fokus på kraven i läroplanen och kursplaner. Detta är särskilt viktigt när undervisningen bedrivs av lärare utan legitimation och behörighet. Skolinspektionen bedömer att rektorn behöver ta ett större ansvar för att följa upp undervisningen i lågstadiet och analysera vilka hinder som finns för att eleverna ska ges en strukturerad undervisning, ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd samt den ledning och stimulans som de behöver.

Extra studietid

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Eleverna, lärarna och skolans rektor uppger samstämmigt att eleverna i årskurs 4–9 inte erbjuds någon extra studietid. Rektorn berättar att detta beror på att den extra studietiden krockat med skolskjutsar och att få elever nyttjat tiden tidigare läsår.

Rättslig reglering

Eleverna i årskurs 4–9 ska erbjudas att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid. Erbjudandet ska omfatta minst två timmar per vecka och undervisningen ska anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen (10 kap. 5 a § skollagen).

Av förarbetena till bestämmelsen framgår att kostnadsfri skolskjuts bör anordnas på så sätt att eleverna inte ska behöva avstå från att delta i extra studietid. Vid planeringen av studietiden behöver hänsyn därför tas till att elever som deltar kan ha behov av skolskjuts (prop. 2021/22:111 s. 20).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens bedömer att det är en brist att eleverna i årskurs 4–9 inte erbjuds att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid med en omfattning om minst två timmar per vecka.

Modersmålsundervisning

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Flera elever berättar att de vill läsa finska eller samiska som modersmål, men att skolan inte erbjuder detta. Lärarna och rektorn uppger att eleverna på skolan inte erbjuds modersmålsundervisning och att det varit så i flera år. Av denna anledning så har eleverna inte heller informerats om hur modersmålsundervisningen anordnas på skolan. Rektorn berättar att det saknas modersmålslärare men att rektorn nu arbetar för att ordna modersmålslärare via fjärrundervisning.

Rättslig reglering

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i det språket om det är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har grundläggande kunskaper i språket. En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk (10 kap. 7 § skollagen).

Modersmålsundervisning får anordnas som språkval i grundskolan, inom ramen för skolans val eller utanför den garanterade undervisningstiden (5 kap. 8 § skolförordningen).

Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning, och det finns en lämplig lärare. Begränsningen avseende att det måste finnas minst fem elever för att

huvudmannen ska vara skyldig att anordna undervisning i modersmålet gäller inte de inte nationella minoritetsspråken (5 kap. 10 § skolförordningen).

En elev får som språkval i grundskolan välja det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i, i stället för undervisning i språken franska, spanska eller tyska (9 kap. 5–6 §§ skolförordningen).

Huvudmannen är skyldig att anordna undervisning i ett språk som erbjudits som språkval enligt 5 § andra stycket eller 6 § om fler än fem elever väljer språket. Begränsningen med att det måste finnas minst fem elever för att huvudmannen ska vara skyldig att anordna undervisning i modersmålet gäller inte de inte nationella minoritetsspråken (9 kap. 7 § skolförordningen).

Skolan ska klargöra för elever och vårdnadshavare vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har (Lgr 22, avsnitt 1 Rättigheter och skyldigheter.)

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det är en brist att elever och deras vårdnadshavare inte informeras om vilka rättigheter och valmöjligheter de har avseende deltagande i modersmålsundervisning. Av utredningen framgår att skolan under flera års tid varken har informerat om, eller erbjudit modersmålsundervisning, då skolan saknat lärare. Visserligen är avsaknad av en lämplig lärare ett godtagbart skäl för att huvudmannen inte behöver anordna modersmålsundervisning, men det fråntar inte huvudmannen skyldigheten att informera elever och vårdnadshavare om rätten till modersmålsundervisning och hur det kan läsas på skolenheten. Modersmålsundervisning kan för den enskilde eleven anordnas antingen som språkval, inom ramen för skolans val eller anordnas som undervisning utanför den garanterade undervisningstiden. Huvudmannen är alltid skyldiga att erbjuda de aktuella eleverna att läsa sitt modersmål inom ramen för språkvalet. När skolan har kartlagt hur många elever som har rätt till, och önskar delta i modersmålsundervisning, behöver huvudmannen göra ansträngningar för att anordna sådan undervisning och finna en lämplig lärare.

Garantin för tidiga stödinsatser

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av intervjuer med ansvariga lärare i förskoleklass och årskurs 1 framgår att årets kartläggningsmaterial och bedömningsstöd ännu inte har avslutats, men att de planerar att avsluta kartläggningsmaterialet under höstterminen. För läsåret 2023/2024 genomfördes inte delmomentet "sandens och riset" i kartläggningsmaterialet i matematiskt tänkande för förskoleklassen, detta då lärarna ansåg att de kunde bedöma elevernas kunskaper utan att genomföra det delmomentet. För läsåret 2023/2024 genomfördes inte bedömningsstödet i taluppfattning för årskurs 1 vid något avstämningstillfälle under läsåret och bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling genomfördes vid ett avstämningstillfälle under vårterminen.

Av intervju med rektorn framkommer att bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling genomfördes vid ett avstämningstillfälle under vårterminen 2024, rektorn kan inte med säkerhet säga när övriga delar av kartläggningsmaterialet och bedömningsstödet genomfördes läsåret 2023/2024.

Rättslig reglering

I förskoleklass ska Skolverkets kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet (dnr 2019:567) och kartläggningsmaterial i matematiskt tänkande (dnr 2019:568) användas. För varje elev ska läraren använda kartläggningsmaterialen vid avstämningstillfällena under höstterminen (8 kap. 2 och 3 §§ skolförordningen, 2–5 §§ Skolverkets föreskrifter om obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande i förskoleklass, SKOLFS 2019:16).

I årskurs 1 i grundskolan ska Skolverkets nationella bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling (dnr 2019:563) användas i ämnena svenska och svenska som andraspråk och Skolverkets nationella bedömningsstöd i taluppfattning (dnr 2019:564) användas i ämnet matematik. För varje elev ska läraren använda bedömningsstöden vid avstämningstillfällena under både höstterminen och vårterminen (9 kap. 22 b och c §§ skolförordningen och 2–4 §§ Skolverkets föreskrifter om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan och sameskolan, SKOLFS 2016:66).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar att lärarna under läsåret 2023/2024 inte genomförde det obligatoriska kartläggningsmaterialet i matematiskt tänkande till fullo. Det obligatoriska bedömningsstödet i taluppfattning genomfördes inte för eleverna i årskurs 1 och det obligatoriska bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling genomfördes endast vid ett avstämningsstillfälle under vårterminen. Mot bakgrund av detta bedömer Skolinspektionen att verksamheten vid Hakkas Centralskola inte uppfyller författningarnas krav vad gäller garantin för tidiga stödinsatser.

Arbete med trygghet och kränkande behandling

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av intervjuer med eleverna på skolan framgår att flertalet elever känner otrygghet på skolan och att det råder ett hårt klimat mellan eleverna på skolan. Lärarna uppger att normer och värderingar är ett stort problem på skolan och att det inte jobbas tillräckligt med det. Elever och skolpersonal uppger att det på skolan finns en historik med flera allvarliga incidenter och olyckor på senare år som påverkat elevernas upplevelse av tryggheten negativt. Under innevarande hösttermin skedde exempelvis en inrymning då polis tillkallades på grund av en incident som involverade en elev i högstadiet. Skolinspektionen har även fått uppgifter om att det ska ha skett ett flertal kränkningar med våld och hot i lågstadiet, samt HBTQ-fobiska trakasserier från elever riktat mot lärare på skolan.

Lärarna, elevhälsan och rektorn uppger att de inte sker någon kartläggning eller uppföljning av elevernas trygghet på skolan, annat än att skolpersonalen pratar med eleverna och att eleverna i årskurs 5 och 8 svarar på Skolinspektionens enkät vartannat år.

Rektorn berättar i intervju att hen skaffar sig en bild av elevernas trygghet via samtal med eleverna och via kränkingsanmälningar. Rektorn uppger att skolan inte gjort någon övergripande analys av kränkingsanmälningarna men att det framkommer saker hela tiden utifrån vad både lärare och elever observerar. Rektorn uppger att det förekommit många konflikter på raster och att det är därför skolan planerat att ha mer uppstyrda rastaktiviteter framöver så eleverna har något att göra. Elevhälsan uppger att de inte är med i arbetet med att ta emot, utreda eller analysera kränkingsanmälningar.

Ingen av elevhälsans representanter vet om det pågår något förebyggande arbete för att skapa trygghet på skolan. Lärarna uppger att de inte vet om det pågår något skolövergripande förebyggande arbete för att skapa trygghet men att de själva försöker skapa trygghet i sina egna klasser. Enligt

lärarna görs detta genom att de exempelvis pratar med eleverna om hur de ska vara mot varandra, eller genom att de möblerar i klassrummet med bänkar och skärmar för att främja trygghet och studiero. Lärarna uppger att det inte finns något skolövergripande arbete kopplat till diskrimineringsgrunder och mänskliga rättigheter. En lärare berättar att de tidigare haft skolövergripande aktiviteter som friluftsdagar vid några tillfällen medan andra lärare uppger att de inte haft några temadagar eller aktiviteter kopplade till trygghet och studiero det senaste läsåret.

Rektorn berättar att det förebyggande trygghetsarbetet består av arbete med rastaktiviteter och rastvärdar. Arbetet med rastaktiviteter påbörjades förra läsåret men har ännu inte kommit i gång fullt ut. Rektorn planerar även en kompetensinsats för att öka lärarnas ledarskap i klassrummen.

Representanterna för skolans elevhälsa uppger att det inte finns någon reviderad plan mot kränkande behandling för innevarande läsår, men att den är på gång att revideras. En av representanterna berättar att hen bett om att få ta del av planen föregående läsår utan framgång.

Under utredningens gång sänder huvudmannen in skolans plan mot kränkande behandling "Hakkasskolans plan mot diskriminering och kränkande behandling" för läsåret 2024/2025, vilken gäller från den 20 augusti 2024. Av planen framgår ett antal främjande insatser, bland annat klassråd, ordningsregler och elevhälsoarbete. På fråga hur dessa åtgärder syftar till att motarbeta kränkningar uppger rektorn bland annat att de inom elevhälsan ibland diskuterar kränkingsanmälningar samt att det kan komma in signaler gällande elever via elevrådet eller hälsosamtal. Rektorn kan inte svara på om det finns någon insats som syftar till att skapa ett gott socialt klimat fritt från kränkningar, eller stärka respekten föra allas lika värde.

Av inkomna uppgifter och av intervjuer med elever och lärare framkommer att det skett flertalet kränkningar på skolan under höstterminen 2024. Bland annat en incident i högstadiet som slutade med inrymning och polisutryckning, HBTQ-fobiska trakasserier i högstadiet, samt flertalet incidenter med både fysiskt våld och hot i lågstadiet. Flertalet av dessa incidenter finns nedtecknade i dokument rörande två elever som Skolinspektionen fått del av.

Lärarna på skolan uppger att det förmodligen inte görs kränkingsanmälningar i den utsträckning som det borde göras. Av inkomna handlingar från huvudmannen som avser de kränkingsanmälningar som upprättats och de kränkingsutredningar som initierats på skolan under höstterminen 2024, framkommer att det gjorts fjorton kränkingsanmälningar under höstterminen 2024, varav samtliga kommunicerats huvudmannen. Bland dessa anmälningar återfinns inte

flera av de händelser som finns återgivna i de dokument rörande två elever som ingivits till Skolinspektionen.

Av intervjuer med elever och skolpersonal framgår att det finns ordningsregler på skolan. Eleverna säger att de inte tror att de varit med och tyckt till om ordningsreglerna. Rektorn uppger att eleverna fått tycka till om ordningsreglerna vid läsårsstarten tidigare år, men att de inte varit medverkande i framtagandet av ordningsreglerna för läsåret 2024/2025.

Rättslig reglering

Alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero. Med studiero avses att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. Huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero (5 kap. 3 § skollagen).

I förarbetena till bestämmelsen om att huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero (prop. 2021/22:160, s. 229 f.) anges följande. I detta ingår att huvudmannen ska se till att rektorn har de förutsättningar som behövs för att bedriva ett sådant arbete. Huvudmannen måste bl.a. se till att rektorn har de resurser som krävs för att trygghet och studiero ska kunna tillförsäkras alla elever. Vidare ska huvudmannen se till att den personal som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för ges möjligheter till kompetensutveckling och att all personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen). Ett förebyggande arbete innebär bl.a. att skolor och huvudmän följer upp elevernas såväl trygghet som studiero. Det innebär även att skolor och huvudmän analyserar vilka hinder som finns för att elever ska vara trygga och ha studiero och aktivt verkar för att dessa hinder undanröjs. Det kan bl.a. innebära att skolan förebygger ordningsstörningar genom väl förankrade ordningsregler och ett gemensamt förhållningssätt bland personalen och utveckling av det pedagogiska ledarskapet i klassrummet. Det kan även innebära ett fokus på att erbjuda en varierad undervisning av hög kvalitet och de extra anpassningar, särskilda stöd och utmaningar som eleverna behöver. Det förebyggande arbetet omfattar även ett aktivt arbete med att främja de normer och värden som ska prägla utbildningen, bl.a. alla människors lika värde och respekt för andra människors egenvärde samt jämställdhet, och åtgärder inriktade mot specifika problem som sexuella trakasserier eller andra former av kränkningar. Sammansättningen av elever på olika skolenheter kan också vara en av de faktorer som ingår i de analyser som ska göras. Utifrån en uppföljning och analys av vilka behov

som finns i verksamheten kan både mer generella och särskilt riktade åtgärder behöva vidtas (prop. 2021/22:160).

Ordningsregler ska finnas för varje skolenhet. Ordningsreglerna och hur de följs ska regelbundet följas upp. Orsakerna till uppföljningens resultat ska analyseras. Ordningsreglerna ska utarbetas, följas upp och, vid behov, omarbetas under medverkan av eleverna. Rektorn beslutar om ordningsregler (5 kap. 5 § skollagen).

I förarbetena (prop. 2021/22:160, s. 236) anges angående uppföljning och analys av ordningsregler att det innebär att skolan ska följa upp i vilken utsträckning ordningsreglerna följs och, om det finns brister, ta reda på orsaken till dessa. Vidare att om det till exempel finns ordningsregler som fungerar mindre väl ur vissa avseende eller som följs i låg utsträckning bör skolan utreda orsakerna till detta och antingen förändra reglerna eller implementera dem mer kraftfullt, om det anses viktigt att ha kvar dem, eller ta bort dem, om de vid en närmare analys inte anses behövas. Det ska i detta sammanhang beaktas att om elever och personal uppfattar att eleverna på ett systematiskt sätt inte följer skolans ordningsregler riskerar det att skapa en kultur där det är acceptabelt att bryta mot ordningsregler och andra normer för uppförande.

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever samt att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling (6 kap. 6–7 § skollagen).

Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan. Planen mot kränkande behandling ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av eleverna vid den verksamhet som planen gäller för (6 kap. 8 § skollagen).

En personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten ska anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden (6 kap. 10 § skollagen).

Rektorn har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero (Lgr 22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar inledningsvis att skolmiljön på Hakkas Centralskola inte präglas av trygghet. Det förekommer verbala och fysiska kränkningar mellan elever och både lärare och elever vittnar om ett hårt klimat och upplevd otrygghet.

Skolinspektionen bedömer att verksamheten inte uppfyller författningarnas krav när det gäller att bedriva ett förebyggande arbete för att skapa trygghet. Utredningen visar att enskilda lärare förvisso gör insatser för att öka tryggheten i sina egna klasser, men att det inte bedrivs något skolövergripande målinriktat förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet. Elevernas upplevelse av tryggheten på skolan följs inte upp på ett systematiskt sätt och eventuella hinder som finns för att eleverna ska vara trygga analyseras inte. De åtgärder som sätts in har en svag koppling till att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever, med undantag för att det finns rastvakter på skolgården och att rektorn planerar en kompetensinsats för att stärka lärarnas ledarskap i klassrummen. Åtgärderna är inte heller förankrade bland skolans lärare eller inom elevhälsan. Såväl lärare som elevhälsans personal uppger att de inte är delaktiga i något förebyggande arbetet för att skapa trygghet. De åtgärder som framgår i skolans plan mot kränkande behandling bygger inte heller på en kartläggning och analys av situationen på skolan, vilket bekräftas av att rektorn inte kan motivera hur åtgärderna ska förebygga och förhindra kränkande behandling.

Mot bakgrund av detta bedömer Skolinspektionen att huvudmannen inte lever upp till skollagens krav om att säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet.

Skolinspektionen bedömer vidare att det är en brist att alla uppgifter om kränkande behandling inte anmäls till rektorn. Av utredningen framgår att ett flertal allvarliga incidenter inträffat på skolan, där elever blivit utsatta för eller bevittnat våld eller hot, utan att dessa händelser anmälts till rektorn.

Skolinspektionens bedömer slutligen att skolan inte lever upp till författningarnas krav på att eleverna ska medverka i utarbetning av

ordningsregler. Utredning visar att det finns ordningsregler på skolan som rektorn beslutat om, men att eleverna inte har medverkat i utarbetandet av dessa ordningsregler, vilket är en brist.

Frånvaro

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av frånvarostatistik för eleverna i mellan- och högstadiet hörterminen 2024 framgår att tre av de fjorton eleverna i mellanstadiet och 22 av de 39 eleverna i högstadiet har en frånvaro på över 20 procent. I högstadiet har tolv av dessa elever en frånvaro på över 30 procent och tre elever är frånvarande mer än 50 procent av skoltiden.

Lärarna, elevhälsan och rektorn berättar samstämmigt att de har elever som är frånvarande från skolan i sådan omfattning att det påverkar elevernas möjligheter att nå målen med utbildningen. Gällande de elever i årskurs 8 och årskurs 9 som höstterminen 2024 har hög frånvaro uppger rektorn att eleverna i nuvarande årskurs 8 hade hög frånvaro även förra läsåret medan eleverna i nuvarande årskurs 9 hade lägre frånvaro förra året.

Av intervjuer med lärare och rektorn framgår att en frånvaro på cirka 10 till 15 procent anses vara problematisk. Lärarna på skolan uppger att de då ska börja med att kartlägga frånvaron. Rektorn berättar att när en elev är frånvarande så ska elevens mentor först göra en kartläggning av elevens frånvaro under fyra till åtta veckor för att därefter göra en uppföljning. Om elevens närvaro inte förbättrats efter det så ska mentorn göra en frånvaroutredning.

Skolinspektionen har begärt att få ta del av de frånvaroutredningar som initierats under höstterminen 2024. Huvudmannen har inte inkommit med några utredningar och rektorn uppger att detta beror på att det inte startats några frånvaroutredningar under höstterminen, eller det senaste läsåret.

Rektor säger att skolan inte genomfört frånvaroutredningar i den utsträckning de borde ha gjort och uppger att vissa elever som har hög frånvaro har utretts för behov av särskilt stöd, men det gäller inte alla elever. Elevhälsan uppger att de inte deltar i frånvaroutredningarna annat än i enstaka fall och att de inte har insyn i för vilka elever det eventuellt gjorts frånvaroutredning.

Huvudmannen har inkommit med ett yttrande den 29 november 2024. Av detta framgår att det finns en handlingsplan för skolnärvaro kallad "Lila spåret" (bifogad yttrandet), enligt denna plan ska läraren genomföra en

kartläggning av en elevs frånvaro innan utredning av frånvaron initieras. Vid skolan har fem kartläggningar av frånvaro genomförts och färdigställt mellan den 4 och 15 november 2024. Samtliga kartläggningar gäller elever i årskurs 7 och vid ingen av dessa kartläggningar har vårdnadshavare eller elevhälsa medverkat.

Rättslig reglering

Barn som är bosatta i Sverige har skolplikt (7 kap. 2 § skollagen).

En elev i förskoleklassen eller grundskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli. Om en elev i förskoleklassen eller grundskolan utan giltigt skäl uteblir från den obligatoriska verksamheten, ska rektorn se till att elevens vårdnadshavare samma dag informeras om att eleven har varit frånvarande (7 kap. 17 § skollagen).

Om en elev har upprepad eller längre frånvaro från den verksamhet som avses i 17 § ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas. När en utredning om en elevs frånvaro har inletts ska rektorn se till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen (7 kap. 19 a § skollagen).

Huvudmannen ska se till att eleverna i huvudmannens förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola fullgör sin skolgång (7 kap. 22 § skollagen).

Av förarbetena framgår att arbetet med att upptäcka och agera tidigt för att motverka frånvaro hos elever är en av de mest grundläggande åtgärderna som skolan och samhället kan vidta för att fånga upp elever som riskerar att inte nå kunskapskraven och gå miste om den utbildning som de har rätt till (prop. 2017/18:182 s. 56).

I förarbetena anges vidare att det i vissa fall kan räcka med en enklare utredning. Ett exempel på det kan vara att vid en längre sjukfrånvaro begära ett läkarintyg. I andra fall kan det behöva utredas om elevens frånvaro beror på en för eleven otillfredsställande lärandemiljö, t.ex. bristande bemötande eller behov av särskilt stöd. Eftersom varje elevs förutsättningar är olika och orsakerna till frånvaro är mångfacetterade krävs det i andra fall en mer omfattande utredning av vad som har orsakat frånvaron för den enskilde eleven. Detta förutsätter att både skolpersonal och personal inom elevhälsan har kunskap om riskfaktorer för frånvaro, om

upptäckt och åtgärder samt kännedom om beprövad erfarenhet och forskning om frånvaro (prop. 2017/18:182 s. 59 f.).

Vidare framgår i förarbetena att fokus vid utredningen bör vara på att kartlägga orsakerna till frånvaron och att kartläggningen utgör ett underlag för att sätta in åtgärder som gör att eleven kan bryta ett negativt frånvaromönster. Det anges också att det är av största vikt att resultatet av en utredning av upprepad eller längre frånvaro ska utmynna i sådana åtgärder som behövs för att komma till rätta med elevens frånvaro. Beträffande åtgärder framhålls att det ofta kan räcka med åtgärder i form av enkla lösningar, hjälpmedel och anpassningar av skolmiljön och undervisningssituationen samt att skolpersonalen har generell kunskap om de faktorer som bidrar till frånvaro för att underlätta för eleven att vara i skolan. I vissa fall kan dock mer omfattande åtgärder bli aktuella som innebär att samverka med externa parter om elevens situation blir nödvändig, t.ex. barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller socialtjänsten (prop. 2017/18:182 s. 60). Det förutsätts i förarbetena att frånvaroutredningen och arbetet med frånvaron dokumenteras (s. 62).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det finns brister i skolans arbete med att utreda orsakerna till elevernas frånvaro. Utredningen visar att det finns ett stort antal elever som är frånvarande från skolan i sådan omfattning att det påverkar elevernas möjligheter att nå målen med utbildningen. Omfattningen av frånvaron för flertalet elever överstiger även den gräns på mellan 10 och 15 procent som skolan själv har som riktmärke för problematisk frånvaro, och då en utredning ska inledas. Trots det har skolan inte genomfört några frånvaroutredningar under i vart fall det senaste läsåret. Det har inte framkommit att en utredning av elevernas frånvaro skulle vara obehövlig. Syftet med utredningen är, utöver att kartlägga orsakerna till frånvaron, att utgöra ett underlag för att sätta in åtgärder som gör att eleven kan bryta ett negativt frånvaromönster. Att frånvaroutredningar inte genomförs kan leda till att åtgärder för att komma till rätta med frånvaron uteblir och att elevernas rätt till utbildning inte tillgodoses.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Gällivare kommuns verksamhet vid Hakkas Centralskola uppfyller inte författningarnas krav vad gäller undervisningen i lågstadiet, extra studietid,

modersmålsundervisning, garantin för tidiga stödinsatser, arbetet med trygghet och kränkande behandling samt frånvaro. Det finns därför skäl att förelägga Gällivare kommun att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Beslutet har fattats av utredaren Caroline Rönnegård.

Utredaren Isabelle Brännlund har varit föredragande i ärendet.

I ärendets slutliga handläggning har även utredaren Jasmine Johansson medverkat.